

מסדר החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת בחמה ליבוביץ
שנת השלושים

ר"ח (תשל"א)

מ"ט כט-לג, נ'

א. מ"ט כט-לג : ויצו אותם ויאמר אליהם: אני נאסף אל עמי
קברו אותי אל אבותי אל המערה אשר...

1) רש"י ד"ה אל אבותי: עם אבותי.

ר' אליהו מזרחי: כי מלת "אל" אינה נופלת רק להולכים זה אל זה, (שמות י')
"בא אל פרעה"; (יהושע ב') "האנשים אשר באו אליך"; (בר' ל"ב) "באנו
אל אחיך"; ולפעמים יבוא "אל" במקום "עם".

- א) הסבר למה לא אמרה התורה "עם אבותי"?
- ב) איך יש לפרש את "אל" השני בפסוקנו - "אל המערה"?
- ג) למה לא פירש רש"י גם "אל" זה?

2) רמב"ן ד"ה בטעם שמה קברו את יצחק:

...והזכיר להם בצוואתו המערה והנקברים בה לגדול המקום, כדי שיזוורזו
לקברו שם.
ואמר (ל') "אשר קנה אברהם...לאחוזת קבר, להודיע כי אברהם צוה שיהיה
המקום ההוא בית הקברות להם...

מנחה בלולה ד"ה אשר קנה:

להיות כי זה שבע עשרה שנה עזבו נחלתם, נתיירא יעקב שיקרה להם כמו שקרה
לשונמית, לכן טרם מותו הראה להם כל זכויותיו, וזוהו שאמר "שמה קברו את
אברהם" - הרי טענה וחזקה עמה.

ד"ה שמה קברו את יצחק: אם יבואו בני ישמעאל לערער
ד"ה ושמה קברתי את לאה: אם יבואו בני עשו לערער
ד"ה מאת בני חת: היא טענה אם יבואו עם הארץ לערער

- א) מה תחבול בין תפיסת הרמב"ן לתפיסת בעל מנחה בלולה?
- א) תתוכל להביא מלשון הפסוקים ראיה לאחד מהם?

ב. ז' : ויעל יוסף לקבור את אביו
נ' ח' : וכל בית יעקב ואחיו ובית אביו,
רק טפס וצאנם ובקדם עזבו בארץ גשן

מנחה בלולה (ר' אברהם רפא מפורטא):

...בראה כי אחר סיחת הזקן כבר היה בדעתם לשוב לארץ מגוריהם, והמצרים
חתת מכסה דברים טובים לא הניחוס, שכבר נתנו עליהם במסובס...

- 1) מה הקושיה בפסוקנו המיושבת בדבריו?
- 2) מה הקושיה הגדולה בפסוקנו המיושבת בדבריו?

ג. י"א, וירא יושב הארץ חכנעני את האבל בגרו האמד
ויאמרו "אבל כבוד זה למצרים"

אברבנאל שואל:

מה תועלת בספור קזה בתורה?
תתוכל לענות לשאלתו?

ד. ט"ו, ויראו אחי יוסף כי מת אביהם
ויאמרו לו ישטמנו יוסף

אלשיך: הנה יקשה כי ראיה זו בלתי מובנת, כי איך חמה דאו ולא זולתם, ואיך
ראו אחרי שובם מלקברו ולא עד כה?
אמנם הם הכירו הפרש שבין אחרי מות אביהם לאשר בתחילה, כי אין פני יוסף
אליהם כחמול שלשום, וחוא בשים לב לפסוק הקודם...

מה תראיה לכך מפסוק י"ד?

ה. ט"ו, ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו: לו ישמנו יוסף...
ט"ז, ויצונו אל יוסף לאמור: אביך צוה לפנינו...

בראשית רבה ק (ט): ר' שמעון בן גמליאל אומר: גדול השלוש שאף השבטים דברו
דברים בדוים בשביל להטיל שלום בין יוסף לשבטים. הח"ד: "ויצונו אל
יוסף לאמור אביך צוה..." - והיכן צוה? לא מצינו שצוה!

יצטות ט"ה ע"ב: אמר ר' אליעזר משום ר' אלעזר בר' שמעון: מותר לו לאדם לשנות
בדבר שלום, שנאמר: אביך צוה... כהתאמרו ליוסף אבא שא נא...

רש"י ט"ז ד"ה אביך צוה:
שנו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשו יוסף בעיניו.

רמב"ן בראשית מ"ה כ"ז ד"ה וידברו אליו את כל דברי יוסף...
נראה לי על דרך הפשט, שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף,
אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים,
כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם, אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם...
ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו. ולכך נאמר "ויצונו אל יוסף", לאמור:
אביך צוה לפנינו מותר לאמור... אבא שא נא פשע אחיך... (בר' ב' ט"ז-י"ז),
ואלו ידע יעקב בענין הזה, היה ראוי להם, שיחלו פני אביהם במותר לצוות
את יוסף מפיו, כי ישא פניו ולא ימרה את דברו, ולא היו בסכנה ולא
יצטרכו לבדות מלבם דברים.

(והשוה גם דברי הפסיקתא רבתי:

הרי כל שבחו של יוסף שהיה מפליג על כבוד אביו, ולא נכנס אצלו בכל
שעה! שאלולי שבאו אחרים ואמרו לו: "אביך חולה", לא היה יודע? אלא
להודיעך צדקו, שלא רצה להתיחד עם אביו, שלא יאמר לו: האיך עשו בך
אחריך? - ומקללם... לפיכך לא היה הולך אצל אביו כל שעה).

- 1) לדברי מדרש רבה מקשה בעל יפה תאר:
"לא מצינו שצוה" - והלא מצינו כמה מילי ולא כתיבי בדוכתייהו
וילפינו להו (=שלא נאמרו במקומם ולמדנום) מספורים אחרים כמו
(דברים א' כ"ב) "ותקרבון אלי כלכם ותאמרו בשלחה אנשים לפניכם",
שלא נזכר כך במקומו וכאלה רבים. ומנא לו ולא צוה באמת?
(א) הסבר מהי קושיתו.
(ב) הבא עוד דוגמאות מן התורה, מאלה שאמר
עליהם "וכאלה רבים".
(ג) ישב קושיתו והוכח שבאמת "לא צוה".

2) השוה את דברי רש"י לדברי מקורו בבראשית רבה וחסבר מה שנה
בנסוח הדברים, ומהי סבת השינויים.
(השוה גם בגליון דברים תש"ד שאלה אחרונה).

3) למה הביא הרמב"ן את דבריו אלה לפרשת ויגש מ"ה כ"ז ולא הביאם
במקומנו; מה קשי רצה לישוב שם בדבריו?

4) השוה לדברי רש"י כאן (וכן לדברי רמב"ן ופסקתא) את דברי רש"י
בפרשתנו:

מ"ס ו'	ד"ה	וברצונם עקרו שור: רצו לעקור את יוסף, שנקרא בכור שורו הדר לו.
מ"ס ט'	ד"ה	מסרף: ממה שחשדתיך ב"מסרף טרף יוסף חית רעה אכלתהו" - וזהו יהודה שנמשל לאריה.
מ"ס כ"ג	ד"ה	עלית: סלקת עצמך, ואמרת (ל"ז כ"ו) "מה בצע?"
מ"ס כ"ג	ד"ה	וימרוהו: אחיו
" "	" "	ורובו: בעשו לו אחיו אנשי ריב.

האין דבריו אלה סותרים לדבריו שהבאנו
לעיל בפרשתנו ב' ט"ז?

5) אם כדברי חז"ל שהיו כל דבריהם בדוים - החבין יוסף שזו
בזותא או האמין שזו צוואת אביו? ולמה בכה?

1. י"ט, אל תיראו כי התחת אלוקים אני

1) ר' אליעזר אשכנזי: מעשה ה' אמר יוסף: אתם אומרים היותכם עבדי אלוקים, ואתם אומרים שתהיו לי עבדים! התחת אלוקים אני שאקח עבדיו לי לעבדים?

התוכל לפרש את דברי יוסף בפירוש אחר?

2) השוה לדברי יוסף אלה את דברי אביו יעקב:
ל' ב': ויחר אף יעקב ברחל ויאמר: "התחת אלוקים אני!"
הסבר, כיצד יתכן הדבר, שאותן מלים נחשבו במקום אחד לשבח לאומרו
ונחשבו במקום השני לגנאי לאומרו?

חשובות נא לשלוח לנחמה ליבוביץ, קרית משה ירושלים.